

ARBEIDSDUURVERKORTING :
een mogelijke oplossing voor
(jeugd)werkloosheid ?*

Een macro-economische benadering

J. PLASMANS

A. VANROELEN

Rapport 85/183

december 1985

** Dit rapport is opgesteld voor het colloquium over "jeugdwerkloosheid",
ingericht door het Hoger Instituut voor de Arbeid, K.U. Leuven, op
17 januari 1986.*

Universitaire Faculteiten St.-Ignatius

Prinsstraat 13 - 2000 Antwerpen

D/1985/1169/24

I N H O U D S T A F E L

	<u>p.</u>
1. Inleiding	1
2. Belgische econometrische studies i.v.m. arbeidsduurverkorting	3
2.1. Studie van J. Drèze	3
2.1.1. Voorstelling van het model	3
2.1.2. Evaluatie en uitbreiding	5
2.2. Simulaties m.b.v. het Maribel-model	8
2.2.1. Omschrijving van de simulaties	8
2.2.2. Resultaten van de simulaties	12
2.2.2.1. Gevolgen van ADV voor de werknemers	12
2.2.2.2. Gevolgen van ADV voor de ondernemingen	20
2.2.2.3. Gevolgen van ADV voor de overheid en de natie	23
2.2.3. Evaluatie van de resultaten	26
2.3. Simulaties i.v.m. ADV, uitgevoerd door het Ministerie van Economische Zaken	28
3. Een vergelijking met een macro-economische studie uit Nederland	30
4. Algemeen besluit	32
Bibliografie	37
Bijlagen	39

SAMENVATTING

In deze paper wordt de impact van een arbeidsduurverkorting op belangrijke variabelen als werkgelegenheid, werkloosheid, produktie, winsten en netto te financieren saldo onderzocht. Na een eerste benadering via de theorie van J. Drèze, worden simulaties met het Maribel-model besproken.

Een conventionele arbeidsduurverkorting van 10 % in 1985, in de private sector, leidt tot een effectieve arbeidsduurvermindering van 5,6 % en een groei van het aantal banen met 4,2 % in dat zelfde jaar. Dit laatste is het geval wanneer de uurlonen constant blijven en de jaarlonen dus dalen. Werkloosheid daalt in dat geval van 13,0 % in de basissimulatie tot 10,7 % van de actieve bevolking. In 1989 is dit percentage 11,9 % t.o.v. 14,7 % in de referteprojectie. De koopkracht per werkende daalt met 2,8 % over de periode 1985 - 89. Er is duidelijk een trade off tussen de creatie van meer banen en koopkrachtbehoud. Dit komt tot uiting via andere simulaties, waar de koopkracht verondersteld wordt te stijgen.

In alle simulaties dalen de produktie en de winsten t.o.v. de basissimulatie. De impact op het netto financieringssaldo van de overheid is opmerkelijk : bij looninlevering en meer tewerkstelling evolueert dit negatief, terwijl bij koopkrachtstijging en minder extra banen dit saldo minder negatief wordt.

5. ARBEIDSDUURVERKORTING : EEN MOGELIJKE OPLOSSING VOOR (JEUGD)WERKLOOSHEID ?

Een macro-economische benadering

Jozef PLASMANS
Annemie VANROELEN*

UFSIA (SESO)

1. INLEIDING

Dit artikel probeert een antwoord te bieden op de vraag in hoeverre arbeidsduurverkorting (ADV) kan leiden tot een reductie van de werkloosheid. Men bedenkt hierbij dat ADV een algemene maatregel is, dus niet specifiek gericht op de jongeren. De invloed op deze doelgroep afzonderlijk valt moeilijk na te gaan. Meestal zullen echter jongeren in aanmerking komen, omwille van hun lagere loonkost en het meer renderen van hun opleidingskosten; alhoewel gebrek aan ervaring dan weer in hun nadeel speelt. Ook rigiditeiten zoals C.A.O.'s, minimumlonen en ontslagvoorwaarden kunnen er toe leiden dat jongeren minder dan proportioneel in aanmerking zullen komen voor nieuwe jobs.

In deze studie wordt de ADV macro-economisch benaderd, latere studies zullen de problematiek vanuit micro-economisch standpunt analyseren.

(*) Deze studie kadert in een FKFO-onderzoek nr. 2.0052.85. De auteurs zijn tevens dank verschuldigd aan de medewerkers van het Planbureau, die op hun verzoek simulaties uitvoerden. De heren R. Maldague, Commissaris van het Plan en R. de Falleur, Adviseur van het Plan, verleenden de toestemming; de heren M. Englert, M. Vanden Boer, J. Verlinden voerden de simulaties uit. Wij danken hen tevens voor de kritieken op een eerdere versie. Ook dank voor de commentaren van J. Drèze (U.C.L.), M. De Wachter (U.F.S.I.A.) en S. Kesenne (U.F.S.I.A.). De auteurs alleen blijven verantwoordelijk voor deze tekst. Tevens danken wij het H.I.V.A. (K.U.Leuven) voor de verleende materiële medewerking.

Met arbeidsduurverkorting wordt in deze tekst steeds een afname van het aantal werkuren per werknemer per jaar bedoeld. Een verkorting van de werktijd over de levenscyclus beschouwd, onder vorm van een verlenging van de leerplicht of vervroegde pensionering, komt hier niet aan bod. Ook gedeeltelijke werkloosheid wordt buiten deze studie gehouden. Het feit dat men, door verplichte ADV, geneigd is in de informele sector te werken (vb. eigenhandig werken uitvoeren thuis), wat in bepaalde sectoren tot een lagere tewerkstelling kan leiden, is niet ingecalculeerd in de studie. Er is dus een risico van overschatting van de feitelijke tewerkstellingseffecten.

Aan de hand van een aantal empirische studies, wordt gepoogd de omvang van de gevolgen van een ADV na te gaan. Dit gebeurt in paragraaf 2. Daar wordt eerst gebruik gemaakt van de studies van J. Drèze, welke ook kritisch bekeken worden. Daarna volgt een beschrijving van een aantal simulaties, die door het Planbureau op ons verzoek werden uitgevoerd met het Maribel-model. Ook reeds bestaande simulaties van het Planbureau komen aan bod. Een vergelijking wordt gemaakt met een recente studie van het Ministerie van Economische Zaken. In paragraaf 3 wordt een summiere vergelijking getrokken met buitenlandse studies, met name uit Nederland. Paragraaf 4 tenslotte evalueert het geheel, en poogt tot een algemeen besluit te komen.

Bij al deze onderzoeken richten wij onze aandacht vooral op de invloed van ADV op tewerkstelling en werkloosheid, op korte en middellange termijn. Toch zullen ook belangrijke variabelen als de concurrentiepositie, kostenstijgingen, loonhoogte e.d. in het onderzoek betrokken worden. Meteen zal blijken dat ADV geen ingreep is, die automatisch leidt tot een gelijkwaardige verhoging van de werkgelegenheid.

2. BELGISCHE ECONOMETRISCHE STUDIES I.V.M. ADV

2.1. Studie van J. Drèze (1)

2.1.1. Voorstelling van het model

J. Drèze neemt als uitgangspunt de situatie van een kleine open economie met ondertewerkstelling en betalingsbalansrestrictie, m.n. evenwicht op de betalingsbalans. Bij een negatieve betalingsbalans worden deflatoire maatregelen genomen en ontstaat een importdaling. Wijzigingen van de vraag en de binnenlandse produktie hebben hun impact op de tewerkstelling. Arbeidsduurverkorting zal, via produktieverandering en kostenstijging, eveneens effecten uitoefenen op de werkgelegenheid. Drèze gaat na of het resultaat positief dan wel negatief is. Bepalende factoren in dit verband zijn a) de mate van looninlevering (α) en b) de mate waarin er produktieverlies is (β). De rol van produktiviteitsveranderingen erkent Drèze eveneens, maar expliciteert hij verder niet. Een ADV kan direct een daling van de produktie tot gevolg hebben. Indirect kan er daarenboven een loonkostenstijging uit resulteren, indien de werknemers niet inleveren. Dit heeft gevolgen voor de werkgelegenheid. Ook een wijziging van de produktiecapaciteit oefent een impact uit op het aantal banen.

Volgende tabel geeft weer hoe het totale effect van ADV op de tewerkstelling wordt samengesteld, gegeven de beperking van de betalingsbalans (2).

(1) Zie de bibliografie voor een lijst van geraadpleegde artikels van J. Drèze.

(2) Symbolen :

η_{NW} = elasticiteit van N t.o.v. W
 $\eta_{NW/B}$ = elasticiteit van N t.o.v. W, gegeven de betalingsbalansrestrictie (evenwicht)
 N = tewerkstelling
 Y = produktie
 \bar{Y} = produktiecapaciteit
 W = loon
 T = arbeidsduur
 M = import; X = export

Tabel 1. : Het effect van ADV op de tewerkstelling m.b.v. elasticiteiten

	weging (1)	direct effect (2)	indirect effect produktie- verlies (3)	loonkosten stijging (4)	totaal effect (1) x (2+3+4)
produktie- verlies	β	0	$-\eta_{NY\bar{Y}/B}$	$(1-\alpha)\eta_{NW/B}$	$\beta[-\eta_{NY\bar{Y}/B} + (1-\alpha)\eta_{NW/B}]$
geen pro- duktiever- lies	$1-\beta$	η_{NY}	0	$(1-\alpha)\eta_{NW/B} \cdot \eta_{NY}$	$\frac{(1-\beta)[\eta_{NY} + (1-\alpha)\eta_{NW/B} \cdot \eta_{NY}]}{-\eta_{NT/B}}$

Bron : J. Drèze, Réduction progressive des heures et partage du travail, Rapport pour la 3e Commission du 4e Congres des Economistes Belges de Langue Française, 1980, p. 13.

De formule ziet er dan als volgt uit (som van de totale effecten) :

$-\eta_{NT/B} = (1-\beta)\eta_{NY} - \beta\eta_{NY\bar{Y}/B} + (1-\alpha)\eta_{NW/B} [\beta + (1-\beta)\eta_{NY}]$ (voor afleiding zie Drèze).

$$\text{met } \eta_{NY\bar{Y}/B} = \frac{\eta_{X\bar{Y}} (1-\eta_{MX}) - \eta_{M\bar{Y}}}{\eta_{MY}} \eta_{NY}$$

Het totale effect van een ADV op de tewerkstelling ($-\eta_{NT/B}$) is afhankelijk van het aantal bedrijven waar er verlies van produktie is (β) t.o.v. de gevallen zonder dergelijk verlies ($1-\beta$). Het directe effect van een ADV op de tewerkstelling bestaat juist uit de aanpassingen van de werkgelegenheid aan de mogelijke wijzigingen in de produktiehoeveelheden.

Aan de hand van puntschattingen van alle elasticiteiten, wordt de elasticiteit van de tewerkstelling t.a.v. de ADV berekend. Alle schattingen zijn voor een korte steekproefperiode met jaargegevens (periode 1966-1976). Ze worden weergegeven in tabel 2 (cfr. infra). Voor alternatieve waarden van α (loonkostenstijging gedragen door de werknemers) en β (mate van produktieverlies) wordt het globale effect berekend, dat voorkomt in tabel 3

(cfr. infra). Deze manier van werken biedt het voordeel dat men kan nagaan hoe groot de looninlevering moet zijn opdat ADV een positief effect zou hebben op de tewerkstelling. Daar het om puntschattingen gaat, hebben de resultaten te kampen met - soms niet geringe - foutenmarges.

Uit deze schattingen blijkt dat de mate van looninlevering op de korte termijn een kleine rol speelt. In de middellange periode blijkt echter duidelijk dat looninlevering onontbeerlijk is om een creatie van werkgelegenheid te hebben via ADV. Indien de kostenstijging nagenoeg uitsluitend door de ondernemers moet gedragen worden, is het tewerkstellingseffect negatief. Belangrijk is dat $-\eta_{NT/B}$ in alle gevallen kleiner is dan 1, wat betekent dat x% ADV leidt tot minder dan x% bijkomende aanwervingen.

2.1.2. Evaluatie en uitbreiding van de studie van Drèze

Eigen berekeningen werden uitgevoerd m.b.v. Mirabel (dit is de databank van het Maribel-model). Eerst komen calculaties voor eenzelfde tijdsduur, nl. 10 jaar, maar dan voor de periode '73-'83. Ook lange termijn elasticiteiten, voor de periode '53-'83, werden berekend.

Hieronder worden de elasticiteiten volgens Drèze en Mirabel weergegeven.

Tabel 2 : Elasticiteiten volgens Drèze en Mirabel.

	Drèze		Mirabel	
	KT	MLT(10j.) '66-'76	MLT '73-'83	LT '53-'83
η_{NY}	0,3	0,9	0,135	0,162
$\eta_{NW/B}$	-0,2	-1,8	-4,688	-0,036
$\eta_{X\bar{Y}}$	0,77	0,77	1,961	1,820
η_{MX}	0,4	0,4	0,83	0,950
η_{MY}	1,53	1,24	1,837	1,940
$\eta_{M\bar{Y}}$	-0,29	-0,29	2,044	1,729
$\eta_{N\bar{Y}/B}$	0,15	0,54	-0,99	-0,137

Bron : (a) Drèze, 1981, op.cit.

(b) Eigen berekeningen m.b.v. de Mirabel-databank.

Tabel 3 : $-\eta_{NT/B}$ volgens Drèze en Mirabel.

	Drèze(a)			Drèze(a)			Mirabel(b)			Mirabel(b)		
	KT	MLT('66-'76)	MLT('73-'83)	MLT('66-'76)	MLT('73-'83)	LT('53-'81)	MLT('73-'83)	MLT('73-'83)	LT('53-'81)	MLT('73-'83)	MLT('73-'83)	LT('53-'81)
α	0	1/2	1	0	1/2	1	0	1/2	1	0	1/2	1
β												
0	0,24	0,27	0,30	-0,72	0,09	0,90	-0,498	-0,181	0,135	0,156	0,159	0,162
1/4	0,09	0,14	0,19	-1,12	-0,29	0,54	-1,298	-0,475	0,349	0,142	0,149	0,156
1/2	-0,05	0,01	0,08	-1,53	-0,67	0,18	-2,098	-0,768	0,563	0,129	0,139	0,150

Bron : (a) Drèze, op.cit., p. 19.

(b) Eigen berekeningen m.b.v. de Mirabel-databank.

Dit leidt tot de waarden uit tabel 3 voor $-\eta_{NT/B}$ bij alternatieve grootte van α en β .

Bij een interpretatie van bovenstaande cijfers voor de middellange termijn, mag men niet uit het oog verliezen dat het om verschillende steekproefperiodes gaat (Drèze : 1966-1976, Mirabel 1973-1983). Bovendien slaan de berekeningen van Drèze alleen op de manufacturen, terwijl bij Mirabel alle sectoren van de private economie inbegrepen zijn. Er zijn wel degelijk verschillen tussen de middellange termijn-elasticiteiten bij Drèze en Mirabel. De grootste afwijking situeert zich bij de elasticiteit van de import t.o.v. de produktiecapaciteit ($\eta_{M\bar{Y}}$). Het teken is verschillend. Drèze stelt dat de import gaat dalen bij een uitbreiding van de produktiecapaciteit, omdat men bepaalde zaken nu zelf gaat produceren (substitutie-effect). Uit de Mirabel-versie komt daarentegen naar voren dat de import meer dan evenredig stijgt bij een uitbreiding van de produktiemogelijkheden. Dit kan verklaard worden door de grotere nood aan invoer van primaire en intermediaire goederen bij een gegroeide produktiecapaciteit.

Het verschil in $\eta_{M\bar{Y}}$ werkt ook door in $\eta_{NY/B}$, waar deze eerste elasticiteit gebruikt wordt.

Voor de lange termijn-analyse zijn de meeste elasticiteiten nagenoeg gelijk aan deze van de middellange periode. Ook hier merkt men een positief teken op voor $\eta_{M\bar{Y}}$. Het grootste verschilpunt schuilt in $\eta_{NW/B}$. Een verandering van het loon heeft, gegeven de betalingsbalansrestrictie, een veel kleinere impact op de tewerkstelling in de lange periode.

Uit tabel 3 kunnen we opmaken dat ook bij Mirabel de invloed van de looninlevering (α) op de tewerkstelling bij ADV groot is op de middellange termijn. In de lange periode, zijn alle elasticiteiten nagenoeg gelijk. Noch de mate van looninlevering, noch van produktieverlies bij ADV schijnen in de lange periode veel invloed te hebben op de tewerkstelling. Dit is duidelijk, daar de invloed van een ADV op lange termijn afgezwakt wordt : alle waarden voor $-\eta_{NT/B}$ zijn klein.

De theorie van Drèze schijnt dus, wanneer ze met meer actuele cijfers toegepast wordt, nog op te gaan op de middellange termijn. Voor de lange

termijn, kan de theorie niet meer toegepast worden, daar alle gevolgen dan afgezwakt zijn.

2.2. Simulaties met behulp van het Maribel-model

2.2.1. Omschrijving van de simulaties

Op het Planbureau werden een aantal simulaties uitgevoerd met het Maribel-model (3). Dit macro-model werkt met jaargegevens voor de geaggregeerde Belgische economie, en maakt projecties op de middellange termijn mogelijk. Als basis voor de simulaties werd de basisprojectie van mei 1985, zonder het fiscaal vijfjarenplan gebruikt (4). Deze referentieprojectie steunt op een aantal hypothesen, waarvan in bijlage I enkel de voornaamste genoemd worden. Voor een uitvoeriger omschrijving wordt verwezen naar de publicatie van het Planbureau. Alle simulaties geven voorspellingen voor de periode '85-'89. In een 8-tal alternatieve scenario's wordt gepoogd na te gaan welke de impact is van een ADV op een aantal cruciale variabelen zoals tewerkstelling en werkloosheid, lonen, kostenstructuur en concurrentiepositie t.a.v. het buitenland, op korte en middellange termijn.

In alle simulaties wordt in 1985 een vermindering van de conventionele arbeidsduur met 10% doorgevoerd in de privé-sector. Dit leidt tot een daling van de effectieve arbeidsduur met $\pm 5\%$ in het eerste jaar (d.i. ± 2 u./week) (5). Simulatie 1 bestaat er uit de conventionele arbeidsduur in de privé-sector met 10% te verminderen in '85, terwijl alle andere endogene

(3) Voor een kennismaking met het model, wordt verwezen naar Planbureau, Maribel, Brussel, 1985, 330pp.

(4) Planbureau, Vooruitzichten 1985-1989 van mei 1985, Brussel, 1985, 103pp. (ref. : (85) RdF/3639/4625). Het fiscaal vijfjarenplan werd niet gebruikt omdat het corresponderend uitgavenplan nog niet vastligt.

(5) Het verschil tussen C.A.O.-arbeidsduur (conventionele AD) en werkelijk gepresteerde arbeidstijd (effectieve AD) wordt verder in de tekst verklaard.

variabelen uit de referentie-simulatie endogeen blijven. Simulatie 2 herhaalt hetzelfde scenario, maar bovendien wordt een reële supplementaire loonsverhoging van 5% per uur in 1985 doorgevoerd. Daardoor worden de reële brutolonen per werknemer per jaar ongeveer constant gehouden t.o.v. de basissimulatie. In simulatie 3 worden de reële brutolonen per werknemer ook de volgende jaren minstens gelijk gehouden t.o.v. de basis, door de lonen ieder jaar te verhogen met de vermindering van de effectieve arbeidsduur van dat jaar. De bedoeling ervan is de bruto-koopkracht van de werknemers te behouden. Simulatie 4 is identiek, maar bijkomend wordt een verhoging van de B.T.W. en een verlaging van de sociale zekerheidsbijdragen van de werkgevers van 50 miljard verondersteld (een soort nieuwe vereenvoudigde Maribel-operatie). De arbeidskosten verlagen dan, terwijl het overheidsbudget niet aangesproken wordt (6). Waar in simulatie 2 de supplementaire reële loonstijging in 1985 5% is, wordt deze in simulatie 5 2,5%. Bovendien zijn compenserende aanwervingen in de privé-sector verplicht. Het totaal aantal gewerkte uren én het aantal werknemers stijgen beide met 2,5% t.o.v. de basissimulatie. Simulatie 6 is nagenoeg identiek aan simulatie 5, met dat verschil dat alleen het aantal werknemers verplicht stijgt (over een verhoging van het totaal aantal arbeidsuren wordt niets opgelegd). In simulatie 7, gebaseerd op simulatie 1, wordt de ADV niet alleen in de privé-sector, maar ook bij de ambtenaren ingevoerd. Hier veronderstellen we dat de conventionele AD slechts met 5% moet dalen opdat ook de effectieve AD in dezelfde mate zou dalen : overuren e.d. bestaan niet in de overheidssector (7) (8). Waar alle vorige simulaties ervan uitgaan dat het arbeidsaanbod constant blijft, wordt deze hypothese in simulatie 8 verlaten. Door lagere reële jaarlonen wordt het voor vele gezinnen wenselijk dat een tweede persoon ook gaat verdienen. Bovendien

(6) Dit komt neer op een kostenherverdeling van de arbeidsintensieve naar de kapitaalintensieve bedrijven.

(7) In het Maribel-model komt de arbeidsduur niet expliciet voor.

(8) De ADV voor overheidspersoneel leidt slechts bij uitvoerende jobs tot bijkomende tewerkstelling, terwijl hier verondersteld is dat de creatie algemeen is : dit is dus eigenlijk een overschatting van de werkelijkheid.

wordt het juist door ADV, voor velen interessanter zich aan te bieden op de arbeidsmarkt. Om deze redenen wordt in deze simulatie verondersteld dat de actieve bevolking stijgt met 20% van de bijkomende werkgelegenheid, terwijl de loonvorming endogeen is (9). Graag hadden wij ook nog een simulatie uitgevoerd, waar rekening gehouden wordt met het fenomeen van schrapping : door de ADV gaat men de arbeid reorganiseren en moderniseren, en gaan oudere, meer arbeidsintensieve investeringen vlugger afgeschreven worden. Dit bleek binnen het Maribel-model niet mogelijk. Een overzicht van de verschillende uitgevoerde simulaties wordt in onderstaande tabel gegeven.

(9) Zie hiervoor ook Bakhoven A., Jansen C., Het belang van veronderstellingen bij de berekening van de macro-economische effecten van herverdeling van arbeid, Kwantitatieve methoden, 1984, 5, p.79-96. Misschien is de veronderstelde 20% wel overdreven voor de Belgische situatie, waar er een kleiner potentieel arbeidsaanbod is dan in Nederland (reden : reeds veel meer vrouwenarbeid in België).

Tabel 4 : Overzicht van de simulaties van arbeidsduurvermindering, gesimuleerd met het Maribel-model. Afwijkingen t.o.v. de basis-simulatie

Simulatie	Variabele	Conventionele ADV	Private reële loonkost/ persoon/uur	Compenserende aanwervingen, privé	Tewerkstelling overheid	Actieve bevolking
1		-10% in '85, privé	endogeen	endogeen	-	-
2		-10% in '85, privé	+5% in '85	endogeen	-	-
3		-10% in '85, privé	+ 5% in '85 + ↑ '85-'89 gelijk aan de effectieve ADV	endogeen	-	-
4		-10% in '85, privé	+5% in '85 + ↑ '85-'89 gelijk aan de effectieve ADV + BTW en SZ - operatie 50 miljard BF	endogeen	-	-
5		-10% in '85, privé	+2,5% in '85	+2,5%, + aantal uren ↑ 2,5%	-	-
6		-10% in '85, privé	+2,5% in '85	+2,5%	-	-
7		-10% in '85, privé -5% in '85 overheid	0%	endogeen	+5%	-
8		-10% in '85, privé	0%	endogeen	-	0,2 Δ werkgelegenheid

2.2.2. Resultaten van de simulaties

In deze paragraaf zullen de resultaten van bovenvermelde simulaties weergegeven en kort besproken worden. Dit zal gebeuren aan de hand van de veranderingen van een aantal cruciale variabelen, zoals deze voortvloeien uit de arbeidstijdverkorting. In de tabellen worden steeds groeivoeten gegeven, uitgedrukt in procenten. Er wordt een indeling gemaakt die het mogelijk maakt de impact op korte en middellange termijn te onderscheiden. De belangrijke variabelen worden gerangschikt naargelang ze van belang zijn voor de werknemers, de werkgevers, de overheid en de economie in zijn positie t.o.v. het buitenland.

2.2.2.1. Gevolgen van ADV voor de werknemers

Wat ons het meest voor deze studie interesseert, is wel de evolutie van tewerkstelling en werkloosheid bij een ADV. In onderstaande tabel wordt deze geïllustreerd - zoals gezegd in groeipercentages. Hier wordt ook de verandering in arbeidsduur weergegeven.

Uit tabel 5 blijkt dat de effectieve AD in alle gevallen sterker daalt dan de conventionele AD over de periode '84-'89, alhoewel de supplementaire daling van de conventionele AD in de varianten een kleinere supplementaire daling van de effectieve AD induceert. Gedurende het jaar '85 is dat juist omgekeerd. Tijdens het eerste jaar zijn aanpassingen van het productieproces nog nauwelijks mogelijk, terwijl dat op middellange termijn wel uitvoerbaar wordt. Op korte termijn gaan de bedrijven hun toevlucht nemen tot overuren (Késenne S., 1984, 15 pp.). De aanpassingen op middellange termijn hebben tot doel de arbeidsproductiviteit per uur op te drijven, door o.a. meer kapitaalintensieve procédés aan te wenden (cfr. infra, sub 2.2.2.2.). Hier blijkt alleen het gevolg hiervan, nl. dat de tewerkstelling met minder stijgt dan de arbeidsduur - zelfs de effectieve - daalt.

Het tewerkstellingseffect is op korte termijn nogal groot (steeds kleiner dan de daling van de conventionele AD maar in simulatie 5 groter dan de

Tabel 5 : Groeipercentages van AD, tewerkstelling en werkloosheid in de privé-sector, bij een conventionele ADV van 10% in 1985.

varia- bele	CONVENTIO- NELE AD			EFFECTIEVE AD			TEWERKSTELLING			WERKLOOSHEID				
	'85	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89
Simu- latie	-0,2	-1,2	-1,3	-2,7	-1,6	-4,3	0,1	-0,5	-1,0	-1,5	0,5	5,2	9,4	15,1
basis	-10,2	-11,2	-5,6	-8,8	-2,8	-11,4	4,4	5,0	-1,2	3,8	-17,1	-17,8	13,2	-6,9
sim 1	-10,2	-11,2	-5,8	-9,6	-3,1	-12,4	4,1	4,2	-2,2	1,9	-16,2	14,6	17,9	0,6
sim 2	-10,2	-11,2	-5,9	-9,8	-4,1	-13,5	4,1	4,1	-3,5	0,0	-16,2	-14,1	24,4	6,9
sim 3	-10,2	-11,2	-5,8	-9,5	-4,1	-13,3	4,2	4,4	-3,2	0,0	-16,3	-15,1	23,3	4,7
sim 4	-10,2	-11,2	-5,7	-9,1	-3,3	-12,1	8,0	6,7	-3,5	3,0	-32,3	-24,9	28,1	-3,8
sim 5	-10,2	-11,2	-7,6	-9,8	-2,3	-11,9	6,8	5,4	-2,4	2,9	-27,0	-19,5	20,3	-3,2
sim 6	-10,2	-11,2	-5,4	-8,6	-2,8	-11,1	3,9	4,4	-1,3	3,0	-21,3	-21,3	14,4	-9,9
sim 7	-10,2	-11,2	-5,6	-9,0	-2,8	-11,5	4,6	5,3	-1,1	4,2	-14,7	-15,7	12,7	-5,1
sim 8														

daling van de effectieve AD) (10). Dit positieve effect wordt op middellange termijn verzwakt, alhoewel er voor de hele periode '84-'89 toch nog steeds een positief effect is, zeker in vergelijking met de basisprojectie. De daling '86-'89 is overal groter dan in de basis. Het kleine totale resultaat over de ganse periode vloeit deels voort uit de modelbouw : de daling van tewerkstelling in de basissimulatie zet zich immers voort in de ADV-simulaties. Ook het feit dat het om een éénmalige (weliswaar once-and-for-all) maatregel gaat, zwakt het resultaat op middellange termijn af. Het meest positieve resultaat vinden we bij simulatie 8 : het geval van endogene loonvorming gekoppeld aan een toename van de actieve bevolking. Het resultaat is groter dan in simulatie 1, waar enkel endogene loonvorming verondersteld wordt. Het aanbod schijnt dus een beperkte vraag te creëren, terwijl de effectieve arbeidsduur in 8 nog lager ligt dan in 1 : de verdeling van het aantal uren arbeid geschiedt over méér personen (zie tabel 6).

Het op één na meest gunstige resultaat, wat het aantal arbeidsplaatsen aangaat, vinden we in simulatie 1. De loonkosten hebben immers hun impact op de prijzen (en de competitiviteit), de rentabiliteit en zo op de vraag naar arbeid. Bij endogene loonvorming (1 en 8), waar de loonkosten voor de werkgevers lager zijn, zal men minder snel overgaan tot aanpassingen van de arbeidsorganisatie. Bij volledige looninlevering zijn de effecten nog groter dan bij endogene loonvorming, zoals uit vroegere simulaties van het Planbureau blijkt (Planbureau, 1985, 43 pp.). Bij simulatie 1 is de tewerkstelling in '85 \pm 96.000 eenheden groter dan in de basisprojectie, terwijl dit oploopt tot 120.000 arbeidsplaatsen meer t.o.v. de basis in '89. Van '84 tot '89 stijgt de tewerkstelling met nagenoeg 86.000 in simulatie 1, tegenover 99.000 nieuwe werkplaatsen in '85 t.o.v. '84. Het minst positieve effect vinden we terug in simulaties 3 en 4 : de simulaties waar de koopkracht van de werknemer het best evolueert (cfr. infra, tabel 7). Arbeidsduurverkorting heeft in alle gevallen positieve resultaten t.o.v. de basis, maar alleen in de simulaties met endogene loonvorming en loondaling worden er ook daadwerkelijk arbeidsplaatsen geschapen. De hogervermelde daling van de tewerkstelling

(10) De effectieve AD wordt in simulatie 5 artificeel hoog gehouden door de verplichte stijging van het aantal uren.

Tabel 6 : Tewelkstelling en werkloosheid in de privé-sector, bij een conventionele ADV van 10% in 1985; absolute cijfers + % van de actieve bevolking (tussen haakjes).

varia- bele	TEWERKSTELLING			WERKLOOSHEID		
	'84	'85	'89	'84	'85	'89
simu- latie						
basis	2.267.335 (53,6)	2.270.047 (53,5)	2.232.744 (52,1)	546.964 (12,4)	549.553 (13,0)	629.556 (14,7)
sim 1	2.267.335 (53,6)	2.366.158 (55,8)	2.353.011 (54,9)	546.964 (12,4)	453.442 (10,7)	509.289 (11,9)
sim 2	2.267.335 (53,6)	2.361.079 (55,7)	2.311.947 (54,0)	546.964 (12,4)	458.520 (10,8)	550.352 (12,8)
sim 3	2.267.335 (53,6)	2.361.036 (55,7)	2.277.661 (53,2)	546.964 (12,4)	458.564 (10,8)	584.639 (13,6)
sim 4	2.267.335 (53,6)	2.361.600 (55,7)	2.289.895 (53,4)	546.964 (12,4)	457.999 (10,8)	572.404 (13,4)
sim 5	2.267.335 (53,6)	2.449.473 (57,8)	2.336.256 (54,5)	546.964 (12,4)	370.126 (8,7)	526.043 (12,3)
sim 6	2.267.335 (53,6)	2.420.589 (57,1)	2.332.667 (54,4)	546.964 (12,4)	399.011 (9,4)	529.633 (12,4)
sim 7	2.267.335 (53,6)	2.355.878 (55,5)	2.336.105 (54,5)	546.964 (12,4)	430.399 (9,4)	492.861 (11,5)
sim 8	2.267.355 (53,6)	2.371.848 (55,7)	2.361.980 (54,9)	546.964 (12,4)	466.747 (12,8)	519.283 (12,1)

in de basisprojectie valt te begrijpen bij analyse van de tewerkstellingsfunctie van Maribel (zie bijlage I,b). In de KT vergelijking wordt rekening gehouden met de spanningen op de arbeidsmarkt : de ondernemingen danken niet af. of werven niet aan, maar wenden hun arbeiders anders aan. Er is nog een andere storingsfactor op de arbeidsmarkt, nl. de reële loonkostvoet. Ook het totaal aantal uren arbeid dat de ondernemingen verlangen speelt een rol. Rekening houdend met de stijgende produktiviteit, daalt dat aantal. De invloed hiervan op de gewenste tewerkstelling (die het quotiënt is van het totaal aantal uren en

de AD per werknemer) is duidelijk. Op MLT speelt enkel nog het effect van het totale arbeidsvolume dat gewenst is.

De wijzigingen van de werkloosheidscijfers verlopen omgekeerd evenredig met die van de tewerkstelling. Op simulaties 7 en 8 na, is de afname in absolute cijfers overal gelijk aan de toename van de werkgelegenheid. Dit betekent dus dat er vooral in '85 een afname is, welke later afgezwakt wordt. In simulatie 7 is de daling van de werkloosheid gelijk aan de stijging van de werkgelegenheid in privé- en overheidssector samen (11). Simulatie 8 heeft de grootste werkloosheid, ondanks de grotere herverdeling van arbeid die hier plaats vindt. De tewerkstelling ligt in 1989 129.236 eenheden hoger dan in de basis, terwijl de werkloosheid slechts 110.273 eenheden lager ligt. Uitgedrukt als percentage van de actieve bevolking, blijkt dat de werkloosheid in alle simulaties kleiner is dan in de basissimulatie.

Binnen het Maribel-model was het niet mogelijk de evolutie uit te splitsen naar geslacht, leeftijd en scholing toe. In bijlage III wordt de ontwikkeling van jeugdteiwerkstelling en -werkloosheid, uitgesplitst naar geslacht, voor de periode '71-'83 gegeven. We kunnen nu twee dingen doen : veronderstellen dat deze trend aanhoudt, of opleggen dat er wijzigingen komen, nl. een stop of daling van meer specifiek de jeugdwerkloosheid. Dit is misschien wel een realistische evolutie, rekening houdend met de lagere kosten verbonden aan het tewerkstellen van jongere arbeidskrachten. Bovendien zullen er minder jongeren op de arbeidsmarkt komen in de toekomst om demografische redenen. We kunnen aantonen hoe de situatie zal verergeren indien de trend aanhoudt. Het blijkt immers dat, waar in '83 de totale tewerkstelling nog 87% voor mannen en 110% voor vrouwen is t.o.v. '71, dit voor de jeugd slechts respectievelijk 67% en 74% is. De werkloosheidscijfers voor mannen zijn in de periode '71-'83 vermenigvuldigd met een factor 5,5, voor de mannen jonger dan 25 jaar is dit 14,5. Bij de vrouwen is de totale werkloosheid 9,5 keer groter in '83 t.o.v. '71, terwijl de werkloosheid van jonge vrouwen tijdens de be-

(11) Hier wordt immers een ADV doorgevoerd in de privé- en de overheidssector.

schouwde periode met een factor 12 de hoogte inging. Indien deze evolutie aanhoudt, zouden er in 1989 \pm 140.000 vrouwelijke jongeren werkloos zijn en \pm 90.000 mannelijke. Door de doorvoering van ADV, kunnen volgens onze simulaties in het beste geval (simulatie 8) op korte termijn in de privé-sector 104.000 arbeidsplaatsen ontstaan, waarvan er in de middellange periode (eind '89) 94.000 behouden blijven. Bij een doortrekking van de bestaande tewerkstellingstrend, betekent dit \pm 17.600 nieuwe arbeidsplaatsen voor jongeren (\pm 9000 voor mannen en \pm 8.600 voor vrouwen). De werkloosheidscijfers zouden in dit geval voor jongeren met hetzelfde aantal eenheden dalen. Deze laatste cijfers zijn onder hypothese dat het extra aanbod van jongere arbeidskrachten slechts zeer beperkt zou zijn, terwijl de jongeren wel mee gebruik maken van de extra banen (soms meer dan evenredig?). Indien alle bijkomende banen naar jongeren zouden gaan, betekent dit, in de veronderstelling dat simulatie 1 uitgevoerd wordt, 99.000 méér jongeren aan het werk. Rekening houdend met de dalende jongerenbevolking, zullen hooguit 1.000.000 jongeren van 18-24 Jaar in 1985 op de arbeidsmarkt zijn (dit getal is het verschil tussen het totaal aantal jongeren en het aantal jongeren dat nog onderwijs volgt). Een groot deel daarvan heeft een baan; de werklozen kunnen de 99.000 banen innemen. De \pm 134.000 jonge werklozen (juni '85) kunnen de nagenoeg 100.000 banen innemen ... wat een daling van de jeugdwerkloosheid met nagenoeg 75% betekent !

Een opdeling naar opleidingsniveau kon binnen deze studie niet gemaakt worden. Wel wordt nogal eens gesteld dat werkgevers eerder geneigd zijn, bij het vrijkomen van een job, iemand aan te werven met een hogere vorming dan deze van de collega's die het werk reeds uitvoeren. Als we deze hypothese overnemen, kan besloten worden dat de extra-creatie vooral voor hoger geschoolden bedoeld is.

Vooraleer over te gaan naar de gevolgen van ADV voor de ondernemingen, bekijken we nog even hoe het gesteld is met de financiële positie van de werknemers.

Het jaarloon per werknemer wordt berekend door de brutoloonvoet (cfr. infra, sub. 2.2.2.2.) te vermenigvuldigen met de effectieve arbeidsduur. Dit loon ligt het laagst in de simulaties 1 en 8 (endogene loonvorming). Er bestaat dus steeds een spanning tussen hoge lonen en hoge tewerkstelling. Het loon/werknemer ligt namelijk het hoogst in simulaties 3 en

Tabel 7 : Groeipercentages van lonen/werknemer, inflatie en bruto koopkracht/werknemer in de privé-sector, bij een conventionele ADV van 10% in 1985.

varia- bele	nominaal bruto jaarloon/werknemer			INFLATIE (consumptieprijsen)			reëel bruto jaarloon/werknemer					
	'85	84-'86	'86-'89	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'86	'86-'89	'84-'89		
simu- latie	2,0	3,3	22,0	26,0	5,4	9,4	10,9	21,3	-3,2	-5,6	10,1	3,9
basis	-1,7	-1,8	22,0	19,8	6,1	10,9	11,1	23,3	-7,3	-11,5	9,8	-2,8
sim 1	3,6	3,5	22,6	27,0	6,8	12,5	11,4	25,4	-3,0	-8,0	10,0	1,3
sim 2	3,4	6,7	27,4	35,9	6,8	12,9	13,0	27,6	-3,2	-5,5	12,7	6,5
sim 3	4,6	7,6	27,0	36,6	8,0	13,9	12,8	28,5	-3,1	-5,5	12,5	6,3
sim 4	1,4	1,9	24,0	26,4	6,9	12,7	11,5	25,6	-5,2	-9,6	11,3	0,6
sim 5	1,0	0,2	23,2	23,4	6,5	11,7	11,3	24,4	-5,2	-10,3	10,6	-0,8
sim 6	-1,4	-1,5	22,2	20,4	6,1	11,1	11,2	23,5	-7,1	-11,3	9,9	-2,5
sim 7	-1,8	-2,0	22,0	19,5	6,1	10,9	11,1	23,2	-7,4	-11,7	9,8	-3,0
sim 8												

4, waar het minste jobs gerealiseerd worden.

Het loon per werknemer zegt niet veel over de koopkracht : daarom moet gezuiverd worden door rekening te houden met de inflatie. Deze blijkt overal hoger te liggen dan in de referentiesimulatie, zowel op korte als op middellange termijn. Dat dit ook consequenties heeft naar het buitenland toe, zal sub 2.2.2.3. blijken. De bruto koopkracht volgt de te verwachten evolutie. Ze is in een aantal simulaties zelfs dalend (1,6,7,8) : in de gevallen van endogene loonvorming en wanneer ook het overheidspersoneel ADV krijgt. In het eerste jaar is de bruto koopkracht in alle gevallen dalend. Op middellange termijn is de toestand gunstiger. Over de hele periode '84-'89 ligt de bruto koopkracht slechts in 3 en 4 hoger dan bij de basis; dit was overigens een vereiste in deze simulaties. Men bedenkt hierbij steeds dat het om de koopkracht per werknemer gaat, de koopkracht van werklozen wordt verondersteld geen wijzigingen te ondergaan ten gevolge van de ADV. De bruto koopkracht van overheids-personeel gaat in de basis én in de simulaties achteruit. De daling is wel veel groter in simulatie 7, waar ADV wordt ingevoerd voor de ambtenaren. Bij een analyse van de globale private consumptie van alle werkenden en werklozen blijkt deze globaal genomen overal lager te liggen dan bij de referentie-simulatie.

Als besluit kunnen we stellen dat ADV slechts positieve effecten heeft op de tewerkstelling indien de uurlonen gematigd worden. Ook Drèze stelde dit in zijn studie. De mate van looninlevering speelt volgens hem vooral op de middellange termijn. Uit onze studie blijkt ook dat voor de periode '86-'89 de tewerkstelling overal daalt, maar het minst in simulaties 1 en 8 waar de lonen het laagst zijn. Op korte termijn, met name in '85, gaat de tewerkstelling overal stijgen, ook waar de lonen de hoogte ingaan. Een tweede opmerkelijke conclusie is wel dat een éénmalige once-and-for-all ADV slechts op korte termijn effecten sorteert op de werkgelegenheid indien niet wordt ingeleverd.

Op de middellange termijn zien we, in vergelijking met de basis, eerder een behoud van werkplaatsen dan meer jobs. Op het Planbureau werden vroeger reeds simulaties i.v.m. ADV uitgevoerd, waarbij gedurende 5 jaar de conventionele arbeidsduur ieder jaar met 5% per jaar verminderd wordt (Planbureau, 1985, 43 pp.). Uit de resultaten hiervan blijkt dat de werkgelegenheid in dat geval de hoogte blijft ingaan en de werkloos-

heid verder daalt, terwijl ook hier de evolutie dalend is. In 1990 zijn er in het beste geval 380.000 arbeidsplaatsen méér t.o.v. de referte, terwijl de werkloosheid met hetzelfde aantal daalt (er is dus geen extra aanbod verondersteld). Men bedenkt hierbij dat 5% ADV per jaar gedurende 5 jaar, een erg drastische ingreep is, maar de resultaten geven wel een indicatie van de richting van de evolutie.

2.2.2.2. Gevolgen van de ADV voor de ondernemingen

Uit bovenstaande kwam reeds de discrepantie naar voren tussen lonen en tewerkstelling. Ook het probleem van de vermindering van de consumptie was reeds aan de orde. In deze paragraaf komt het standpunt van de ondernemer aan bod. Bij een ADV wordt hij geconfronteerd met hogere loonkosten, een verandering van produktiehoeveelheden en de noodzaak de arbeidsproduktiviteit de hoogte in te krijgen. Het samenspel van al deze factoren brengt een verandering in zijn winsten teweeg. Al deze factoren worden in deze sectie kort besproken.

De loonkosten per uur per werknemer liggen bij ADV in alle uitgevoerde simulaties hoger dan zonder de invoering van een vermindering van de arbeidstijd. Voor 1985 en 1986 valt dit te verklaren doordat er in de basis dan een blokkering van het uurloon is, terwijl in de simulaties het verlies gecompenseerd wordt door een daling van de effectieve AD. Vanaf 1987 speelt enkel de evolutie van de produktiviteit per uur een rol. De hoogste stijging van de uurloonkosten valt te noteren in simulaties 2, 3 en 4, wat voortvloeit uit de eisen die aan de simulaties gesteld werden, nl. een verplichte stijging van het uurloon. Waar de produktie gedurende de periode '84-'89 overal stijgt, is de stijging toch overal kleiner dan in de refertesimulatie. Het beste resultaat (op de basis na dus) komt voor in de simulaties met endogene loonvorming, waaruit kan opgemaakt worden dat bij lagere kosten de bedrijven bereid zijn méér te produceren. Hogere produktie betekent niet altijd hogere tewerkstelling: de rol van de arbeidsproduktiviteit per uur mag zeker niet verwaarloosd worden. Op de korte termijn evolueert deze overal ongeveer gelijk (alhoewel de stijging, op simulatie 5 na, toch overal hoger is dan in de basis). Simulatie 5 vereist een stijging van én de werkgelegenheid én het totaal aantal uren arbeid met 2,5%. Deze verplichting maakt het voor de ondernemers onnodig te proberen de arbeidsproduktivi-

Tabel 8 : Groeipercentages van produktie, arbeidsproduktiviteit, loonkosten en winsten in de privé-sector, bij een conventionele ADV van 10% in 1985.

varia- bele	LOONKOSTEN per uur			PRODUKTIE			ARBEIDSPRODUKTIVITEIT			WINST als % B.N.P.						
	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89	'85	'84-'86	'86-'89	'84-'89				
simu- latie																
basis	3,4	6,2	24,0	31,6	1,9	3,6	8,3	12,2	3,1	6,8	10,7	18,2	11,3	30,6	-6,2	22,5
sim 1	4,1	7,7	25,5	35,2	1,1	2,0	7,8	10,0	3,4	7,5	11,7	20,1	10,8	30,4	-7,7	20,4
sim 2	10,0	14,6	26,6	45,0	0,7	0,9	7,0	8,0	3,5	7,9	12,3	21,1	-18,3	1,3	-11,7	-10,5
sim 3	9,9	18,3	32,8	57,2	0,7	0,7	5,6	6,3	3,5	8,0	13,1	22,1	-17,7	-15,3	-39,0	-48,3
sim 4	11,1	18,9	32,4	57,5	0,7	1,1	5,7	6,8	3,5	7,9	12,9	21,8	-13,9	-10,4	-35,9	-42,6
sim 5	7,5	12,1	28,3	43,8	0,4	0,6	7,1	7,8	0,0	5,0	13,7	19,4	-25,2	-1,3	-12,9	-14,0
sim 6	7,1	11,1	26,1	40,1	0,8	1,4	7,5	9,0	3,3	7,7	12,0	20,7	-20,6	16,4	-10,1	4,7
sim 7	4,2	7,8	25,7	35,5	1,0	1,9	7,8	9,8	3,3	7,6	11,8	20,3	12,5	32,1	-7,6	22,0
sim 8	4,1	7,6	25,5	35,1	1,1	2,1	7,8	10,1	3,3	7,5	11,7	20,1	10,7	30,3	-6,0	20,3

teit de hoogte in te krijgen.

Op de lange termijn ligt de arbeidsproduktiviteitsstijging per uur in alle simulaties beduidend hoger dan in de referentie-projectie, omwille van de evolutie van de kapitaal-arbeidsverhouding. In de simulaties met loonstijgingen (2,3 en 4) is de arbeidsproduktiviteit het grootst. Dat betekent dus dat men bij hoge loonkosten meer geneigd is de arbeidsproduktiviteit te verhogen om minder bijkomende werknemers te moeten aanwerven. Men merkt op dat de stijging van de arbeidsproduktiviteit per uur vooral op de middellange termijn speelt. In de korte periode is het niet mogelijk de arbeid dusdanig te reorganiseren dat de produktiviteit in belangrijke mate stijgt. De gevallen met de hoogste produktiviteitsverhoging zijn niet die simulaties waar de hoogste produktie gerealiseerd wordt. Het is wel zo dat er een negatieve correlatie bestaat tussen de loonkosten en de produktiviteit enerzijds en de tewerkstelling anderzijds. Het verband tussen produktiehoogte en tewerkstelling was bij Drèze al aan de orde. De mate van produktieverlies is bij hem een belangrijke variabele om de impact van ADV op de tewerkstelling te realiseren. Uit deze simulaties komt eveneens produktieverlies naar voren t.o.v. de basis. Het lijkt wel realistisch deze te veronderstellen. Immers, in vele bedrijven is de machinetijd automatisch gekoppeld aan de arbeidstijd. Bij een lagere arbeidsduur, zal de produktie dan dalen in zoverre de daling niet opgevangen wordt door produktiviteitsstijgingen en/of door aanwervingen. Dit komt via dit model niet rechtstreeks tot uiting: de bedrijfstijd wordt benaderd door het totaal aantal uren arbeid in de economie. Een belangrijke variabele die wel in het Maribel-model voorkomt, is de bezettingsgraad van de produktiecapaciteit, dit is de verhouding tussen gerealiseerde produktie en -capaciteit (12). Deze ligt in de basisprojectie tussen .806('84) en .780('89). De produktiecapaciteit wordt dus duidelijk onderbenut, en er is een dalende trend aanwezig (13). In de simulaties ligt de bezettingsgraad overal hoger, te wijten aan de da-

(12)

$$\text{Bezettingsgraad} = \frac{\text{produktie}}{\text{produktiecapaciteit}}$$

Produktiecapaciteit : f (arbeidsvoorraad, kapitaalvoorraad).

(13) Met een wijziging van de kapitaalvoorraad wordt geen rekening gehouden.

lende produktiecapaciteit. Deze laatste variabele gaat naar beneden doordat de stijging van de tewerkstelling kleiner is dan de daling van de arbeidsduur.

Tot slot volgt een korte analyse van de winsten. De winsten, uitgedrukt als percentage van het B.N.P., liggen overal lager dan bij de referentieprojectie. De gevallen van endogene loonvorming (en dus lagere loonkosten voor de bedrijven) brengen het er nog het beste af. Daar is nog een mogelijkheid tot arbeidscreatie door de winsten. Zeer kritiek wordt de toestand in projecties 3 en 4. Een daling van de winsten legt immers een zware hypotheek op de toekomst. Ze heeft een vermindering van investeringen tot gevolg, welke nefast zal zijn voor het bedrijfsleven, en dus ook voor de tewerkstelling, op langere termijn. Als conclusie kunnen we stellen dat een ADV met loonbehoud leidt tot een lagere productie, hogere produktiviteit en lagere winsten t.o.v. de basis. Voeg daarbij de hogere prijzen, en het wordt duidelijk dat de concurrentiepositie sterk wordt aangetast. Dat dit op lange termijn negatieve repercussies heeft op de tewerkstelling, staat buiten kijf.

2.2.2.3. Gevolgen van de ADV voor de overheid en de natie

Uiteraard hebben maatregelen ter herverdeling van de arbeid hun weerslag op het overheidsbudget : sociale zekerheidsuitgaven, belastingsinkomsten e.d. worden door ADV beïnvloed. Een daling van de werkloosheid impliceert lagere uitgaven aan sociale zekerheid. De toestand van de belastingsinkomsten is niet zo eenduidig bepaald. De directe belastingen, betaald door de gezinnen, liggen in alle simulaties hoger dan bij de basisprojectie, gedeeltelijk door de hogere inflatie. Bovendien hebben meer mensen werk en worden belastingplichtig. De belastinginkomsten zijn uiteraard het grootst bij de simulaties met loonsverhogingen. De directe belastingen die door de ondernemingen betaald worden, liggen lager bij ADV : dit is te wijten aan een daling van de winstvoet. De indirecte belastingen liggen, buiten de situaties van koopkrachtbehoud, lager. Globaal genomen zijn de lopende ontvangsten van de overheid anno '89 in nagenoeg alle simulaties (uitgezonderd 1, 7 en 8) hoger dan in de basisprojectie; de lopende uitgaven liggen in alle gevallen hoger.

De netto financieringsbehoefte is in de simulaties met endogene loonvorming (met name 1, 7 en 8) groter, in alle andere gevallen lager dan bij de referentiesimulatie. Uiteraard is dit een niet te verwaarlozen gevolg van ADV zonder looninlevering. In 1985 ligt het tekort overal lager dan in de basisprojectie (max. 500 mia t.o.v. 510 mia). In '89 is in de gevallen van koopkrachtbehoud de netto-financieringsbehoefte 404 mia BF t.o.v. 410 mia BF in de referentie. Een vergelijking van tabel 9 (zie hieronder) met tabellen 7 en 5 brengt aan het licht dat de netto-financieringsbehoefte het kleinst is in de gevallen waar de bruto-koopkracht het hoogst is en de tewerkstelling het laagst (simulaties 3 en 4). Dit is een belangrijke beleidsimplicatie : voor de overheid wordt ADV met loonbehoud financieel interessanter, ondanks de grotere werkloosheid. De simulaties waar de reële bruto uurlonen per persoon nagenoeg constant blijven (1 en 8), en die een groter aantal banen voortbrengen, zijn voor de overheid financieel negatief : het netto te financieren saldo is hier groter dan in de basisprojectie. Men merkt hierbij op dat zonder ingrijpen in de basisprojectie het netto te financieren saldo, uitgedrukt als percentage van het BNP, reeds vanzelf daalt van nagenoeg 11% in 1985 tot 7% in 1989. Alle cijfers dateren van de mei'85-projecties. We herhalen nogmaals dat de inflatie groter is mét dan zonder ADV. Een doorvoering van arbeidstijdverkorting heeft negatieve gevolgen voor onze concurrentiepositie. De export stijgt nog wel overal, maar minder dan in de referentie-projectie. De invoer daarentegen neemt in alle simulaties meer toe dan in de basis. De handelsbalans wordt bijgevolg slechter t.o.v. de basissimulatie. Dit is ook zo bij endogene loonvorming, alhoewel het resultaat daar nog het minst erg is. Het effect op de concurrentiepositie mag niet verwaarloosd worden. Een verslechtering hiervan zal uiteraard inspelen op de tewerkstelling, via een lagere produktie omwille van de kleinere afzetmogelijkheden. De wijzigingen van de finale vraag ten slotte, zijn in tabel 10 aan de orde.

Tabel 9 : Netto financieringsbehoefte van de overheid in mia BF en als % BNP (tussen haakjes), bij een ADV van 10% in 1985.

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Basis	-505,34	-510,82	-510,78	-494,30	-457,04	-410,68
	(-11,21)	(-10,70)	(-10,22)	(-9,40)	(-8,20)	(-6,93)
Sim 1	-505,34	-498,93	-507,25	-492,47	-458,86	-417,40
	(-11,21)	(-10,43)	(-10,12)	(-9,34)	(-8,22)	(-7,05)
Sim 2	-505,34	-451,41	-472,92	-463,55	-436,46	-404,10
	(-11,21)	(-9,40)	(-9,39)	(-8,76)	(-7,81)	(-6,83)
Sim 3	-505,34	-452,11	-444,59	-429,04	-401,25	-372,61
	(-11,21)	(-9,41)	(-8,80)	(-8,07)	(-7,14)	(-6,28)
Sim 4	-505,34	-453,25	-428,88	-408,96	-378,39	-344,30
	(-11,21)	(-9,33)	(-8,37)	(-7,58)	(-6,64)	(-5,72)
Sim 5	-505,34	-424,21	-458,93	-450,34	-429,94	-394,16
	(-11,21)	(-8,84)	(-9,11)	(-8,51)	(-7,60)	(-6,66)
Sim 6	-505,34	-464,41	-486,27	-475,74	-446,12	-409,32
	(-11,21)	(-9,70)	(-9,68)	(-9,01)	(-7,98)	(-6,92)
Sim 7	-505,34	-498,68	-508,67	-493,83	-460,60	-419,53
	(-11,21)	(-10,43)	(-10,15)	(-9,37)	(-8,25)	(-7,09)
Sim 8	-505,34	-500,34	-507,59	-492,46	-458,63	-416,84
	(-11,21)	(-10,46)	(-10,13)	(-9,34)	(-8,22)	(-7,04)

Tabel 10 : Finale vraag in mia BF '75, bij een ADV van 10% in 1985

	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Basis	2761,2	2808,8	2843,6	2904,8	2974,5	3043,5
Sim 1	2761,2	2790,9	2810,0	2866,1	2931,1	2995,6
Sim 2	2761,2	2782,2	2786,1	2835,4	2894,6	2953,4
Sim 3	2761,2	2782,4	2781,2	2818,5	2866,8	2915,5
Sim 4	2761,2	2783,5	2790,2	2829,2	2877,2	2927,5
Sim 5	2761,2	2776,9	2780,0	2831,3	2889,9	2947,7
Sim 6	2761,2	2784,5	2797,3	2850,9	2912,9	2974,4
Sim 7	2761,2	2788,4	2806,7	2862,8	2927,4	2991,5
Sim 8	2761,2	2792,0	2811,8	2868,1	2933,4	2998,1

De finale vraag ligt in alle simulaties lager dan in de basisprojectie, wat wijst op de verslechtering van de concurrentiepositie.

2.2.3. Evaluatie van de resultaten

Volgens het Maribel-model, kan een ADV slechts positief zijn, indien ze plaatsvindt onder endogene loonvorming of loondaling. In alle andere gevallen gaan de loonkosten dermate stijgen, dat het voor de ondernemingen nagenoeg onmogelijk wordt nieuwe werknemers in dienst te nemen. Men bedenke hierbij dat binnen het model geen rekening gehouden is met aanwervings- en opleidingskosten, welke zeer hoog kunnen oplopen (Hart R., 1984, 173 pp.). Dit brengt de totale loonkosten per eenheid produkt op een nog hoger niveau. In het model wordt ook onvoldoende rekening gehouden met de technische vooruitgang, welke minder arbeidskrachten noodzakelijk maakt. We kunnen dus stellen, dat de resultaten een overschatting zijn van de werkelijkheid.

Een éénmalige doorvoering van een verkorting van de arbeidstijd, heeft op

middellange termijn niet zo'n grote impact op de werkgelegenheid. Alhoewel er in de korte periode heel wat meer jobs zijn, gaat een groot gedeelte hiervan terug verloren op de middellange termijn. Het surplus t.o.v. de basisprojectie blijft bestaan. Bovendien zullen een aantal bedrijven, die voor de ADV ver beneden hun capaciteit produceerden, nu niet overgaan tot een uitbreiding van de productiecapaciteit, maar veeleer tot een betere benutting ervan. In deze gevallen zullen de ondernemingen, indien ze hiertoe niet verplicht worden, niet overgaan tot nieuwe aanwervingen in dezelfde mate als de ADV. Wel zullen in deze bedrijven een aantal banen, die anders zouden verloren gaan, bij ADV behouden blijven. Algemeen kan wel gesteld worden dat, door de hogere produktiviteit in de simulaties, de ADV juist leidt tot verlies van arbeidsplaatsen op de middellange termijn.

Binnen een macro-model als Mirabel, is het niet mogelijk een onderscheid te maken tussen kleine en grote bedrijven. Toch heeft de grootte van de onderneming zijn invloed op de creatie van werkgelegenheid door ADV. Kleine ondernemingen, met minder personen die een zelfde job uitvoeren, kunnen minder snel overgaan tot creatie van een nieuwe arbeidsplaats. Zij zullen meer geneigd zijn overuren te laten presteren (Késenne S., 1984, 17 pp.). Al deze factoren maken dat de werkgelegenheid met grote waarschijnlijkheid in kleinere mate zal stijgen dan uit de simulaties naar voren komt. Toch zijn de uitgevoerde simulaties zeer interessant. Ze brengen immers aan het licht dat ADV negatieve gevolgen zal hebben op de produktie, de koopkracht en de concurrentiepositie. De resultaten voor de tewerkstelling en de werkloosheid zijn wel positief, maar veel kleiner dan de vrijgekomen arbeidsuren. Een nieuwe (vereenvoudigde) Maribel-operatie van 50 miljard BF (simulatie 4) schijnt relatief beperkte resultaten te hebben op de tewerkstelling en de werkloosheid, alhoewel dit toch arbeidskostenverlagend werkt. Er zijn slechts \pm 560 arbeidsplaatsen meer dan in simulatie 3 in '85, tegenover \pm 12.000 meer in '89.

Toegepast op de situatie van de jongeren, zal ADV geen volledige oplossing bieden tegen de jeugdwerkloosheid. Toch kan het als deeloplossing van het probleem gezien worden, met echter de consequenties vandien voor de globale economie.

2.3. Simulaties i.v.m. ADV, uitgevoerd door het Ministerie van Economische Zaken

Op het Ministerie van Economische Zaken, heeft men eveneens gesimuleerd met betrekking tot ADV (Ministerie van Economische Zaken, 1985, 61 pp.). Hiervoor wordt een eigen economisch model gebruikt, met name SMOBE (Short time Model for the Belgian Economy). Dit is een korte termijn model voor de Belgische economie (voor de basishypothese, zie bijlage II). In wat volgt, zullen niet alle simulaties aan bod komen. We weerhouden er slechts één, die een vergelijking met de projecties van het Planbureau mogelijk maakt.

In de studie worden enkel de korte termijneffecten ('84-'86) van een ADV besproken. De ADV bedraagt ook hier 10% in het eerste jaar, waarbij geen onderscheid gemaakt wordt tussen conventionele en effectieve arbeidsduur. Een verschilpunt met de Maribel-simulaties, is wel dat het aandeel van arbeid in het produktieproces t.o.v. de basissimulatie daalt bij ADV. Ook hier wordt een simulatie uitgevoerd met behoud van het loon per werknemer per jaar, wat dus kan vergeleken worden met simulatie 2 uit voorgaande paragraaf.

In volgende tabel wordt een vergelijking gemaakt tussen beide simulaties met constante loonkosten per jaar, respectievelijk met Mirabel en Smobe.

Opmerkelijk is dat de variabelen steeds in dezelfde richting evolueren, maar dat de grootte wel sterk kan verschillen. De afwijking t.o.v. de basis-simulaties is vooral groot wat de werkloosheid betreft. Het verschil is grotendeels te wijten aan de verschillen in produktiviteitsstijgingen, die bij SMOBE veel hoger zijn. Bovendien is in dit laatste model rekening gehouden met het verschijnsel schrapping : oudere investeringsjaargangen worden vlugger vervangen door nieuwere, minder arbeidsintensieve, als men ADV doorvoert. Daardoor wordt een groot deel (méér dan de helft nl. 48.700) van de oorspronkelijk gecreëerde tewerkstelling teniet gedaan binnen de drie jaar. Slechts bij zeer grote arbeidsproduktiviteitsstijgingen zal men niet overgaan tot schrapping. Volgens de berekeningen met Smobe, moet de arbeidsproduktiviteit met 12% in het eerste, en 8% in de volgende jaren stijgen, zoniet stelt men een afbraak van het tewerkstellingseffect vast. Uiteraard zijn dit zeer hoge eisen, die niet kunnen waargemaakt worden.

Tabel 8 : ADV met 10%, met loonbehoud per werknemer per jaar : een vergelijking tussen Mirabel en Smobe voor de korte termijn.

variabele	simulatie '84-'86, % afwijkingen t.o.v. basissimulatie	
	Mirabel (sim 2)	Smobe (sim 2)
ADV	-10%	-10%
tewerkstelling	+4%	+2%
werkloosheid (x1000)	-108,4	-42,2
inflatie	+2,9%	+3,9
loonkost/u	+8,4	+10,5
produktie	-2,7	-2,0
produktiviteit	+1,1	+6,3
import	+0,8	+1,0
export	-0,9	-3,2

Bron : Maribel-simulaties en Smobe-simulaties.

Zelfs indien dit mogelijk zou worden, zijn we nog niet uit de problemen : in dit geval zouden we over een veel te hoge produktie beschikken en stelt zich het probleem van de afzet.

Het is duidelijk dat deze studie veel pessimistischer is omtrent de tewerkstellingseffecten van ADV, dan de simulaties met het Maribel-model. Toch is het zeker zo dat het schrappings-fenomeen niet mag verwaarloosd worden, wat bij Mirabel ten dele wel gebeurd is. Indien we de negatieve voorspellingen van SMOBE volgen, zal ADV in veel geringere mate een oplossing kunnen bieden voor de jeugdwerkloosheid dan we tot nog toe vermeld hebben. Ons vermoeden is dat de realiteit ergens in het midden ligt tussen beide voorspellingen, alhoewel onze voorkeur uitgaat naar de Maribel-simulaties. De produktiviteitsstijgingen die bij SMOBE verondersteld worden, zijn te hoog.

3. EEN VERGELIJKING MET EEN MACRO-ECONOMISCHE STUDIE UIT NEDERLAND

Ook in andere Europese landen worden m.b.v. een macro-economisch model simulaties uitgevoerd i.v.m. ADV (W. Van Ginneken, 1983). Een vergelijking in detail is nagenoeg onmogelijk, omdat de ADV niet in alle gevallen dezelfde is en evenmin gedurende dezelfde periode wordt verondersteld plaats te hebben. Toch blijken de evoluties, ongeacht het model, in dezelfde richting te verlopen. Over de grootte van de veranderingen van de variabelen bestaan wel heel wat verschillen. De algemene tendens die zich overal aftekent, is gelijklopend aan onze conclusies m.b.v. Mirabel, bij de veronderstelling van een dalend loon per werknemer. De tewerkstelling stijgt, maar met minder dan de daling van de arbeidstijd. De daling van de werkloosheid is, naargelang men al dan niet een extra-aanbod van arbeid verwacht, kleiner of gelijk aan de creatie van werkgelegenheid. De inflatie stijgt en het reële loon per werknemer daalt, terwijl de kosten voor de werkgever stijgen. Wat de produktiviteit aangaat, deze is overal groter dan in de referentie-simulaties, maar de grootte van de verandering verschilt zeer naargelang het model. De produktie daalt in alle gevallen t.o.v. de basissimulaties. Ook de investeringen liggen bij ADV lager. De private consumptie en de export dalen in vergelijking met de situatie zonder doorvoering van ADV.

In wat volgt, worden enkel de voorspellingen met het FREIA-model voor Nederland besproken (Centraal Planbureau, 1983, 189 pp.). Freia is een model voor de middellange termijn, met een reëel en monetair submodel. De databank bevat jaargegevens vanaf 1948. Het model heeft, zoals Mirabel, een hoog aggregatieniveau. De gevolgen van een éénmalige ADV van 5% zien er dan na 4 jaar als volgt uit : 5% arbeidstijdverkorting, tesamen met een stijging van de werkgelegenheid met 5% volgens de basisveronderstellingen van FREIA. Dit is echter onder hypothese dat de arbeidsproduktiviteit constant is, de herbezetting van de vrijkomende arbeidsplaatsen onmiddellijk gebeurt en er kostenneutraliteit heerst. Uiteraard zijn deze voorwaarden niet vervuld. De herbezetting wordt verondersteld slechts 25% te bedragen (Centraal Economisch Plan 1984, 1984, 378 pp.). De reden hiervan kan gezocht worden bij het feit dat arbeidstijdverkorting oude banen helpt behouden, eerder dan er nieuwe bij te creëren (Centraal Economisch

Plan 1985, 1985, 276 pp.). Deze herbezettingscoëfficiënt kan, volgens een onderzoek van de Loontechnische Dienst, op de middellange termijn oplopen tot 40% (Loontechnische Dienst, 1984) (14). In het Centraal Economisch Plan 1985 wordt ervan uitgegaan dat bij een ADV van 1,7% in '85 in de privé-sector en 1% in de overheidssector (waar de herbezetting wel 100% is), er 10 à 15000 nieuwe banen kunnen bijkomen. Mede door een groei van het arbeidsaanbod, zal de werkloosheid dan nog altijd hoger liggen dan in '83. De impact op de werkgelegenheid zoals die zich in de realiteit voordoet, blijkt uit een onderzoek van de Loontechnische Dienst, uitgevoerd in 583 bedrijven. Uiteraard is dit werken met bedrijfsgegevens een micro-economische aanpak, die eigenlijk niet binnen deze studie thuishoort. Hieruit blijkt echter eveneens dat de creatie van werkgelegenheid procentsgewijze lager ligt dan de daling van de arbeidsduur. De redenen hiervoor worden gezocht in produktiviteitsstijgingen, vroegere overbemannings, reorganisatie en aanpassing van de produktietijd (European Industrial Relations Review, 1984, pp. 17-19).

(14) Bij het Maribel-model is de herbezetting in het meest gunstige geval, simulatie 8, op KT groter dan op MLT, nl. 46% t.o.v. 42%.

4. ALGEMEEN BESLUIT

In deze tekst zijn de macro-economische effecten van een arbeidsduurverkorting (ADV) geanalyseerd.

J. Drèze stelt in zijn studie vast dat de effecten van ADV op de tewerkstelling groter zijn naargelang er meer looninlevering is. Dit effect speelt vooral op de middellange termijn. Toepassing van de theorie van Drèze op meer recente data bevestigt deze conclusie. Een uitbreiding tot de lange periode maakt duidelijk dat er dan nagenoeg geen impact meer is van een ADV op het aantal banen, en dat het effect niet meer afhankelijk is van de loonhoogte. Deze conclusie wordt hieronder enigszins geamendeerd. Aan de hand van simulaties uitgevoerd met het Maribel-model, kunnen volgende conclusies geformuleerd worden voor wat betreft de gevolgen van een ADV op werkgelegenheid en werkloosheid, loonhoogte, concurrentiepositie en het saldo van de overheid.

4.1. 10% conventionele ADV is 5,6% effectieve ADV

De ADV wordt doorgevoerd in 1985, in de privé-sector, op basis van de projecties 1985-1989 van mei 1985. Het fiscale vierjarenplan is buiten beschouwing gelaten. Het onderscheid conventionele-effectieve arbeidsduur is belangrijk voor de effecten van ADV op het aantal banen.

4.2. Meer banen of koopkrachtbehoud

a) In de simulatie waar de reële bruto jaarlonen dalen bij ADV, als gevolg van een constant reëel uurloon, is het aantal bijkomende banen het grootst. Een ADV van 10% in 1985, leidt in dat zelfde jaar tot nagenoeg 99.000 extra banen t.o.v. 1984 (+ 4,4%). Dit is een verschil van 96.000 (+ 4,2%) banen t.o.v. de basisprojectie. In 1989 is het resultaat in absolute aantallen afgezwakt : 85.000 (+ 3,8%) jobs meer dan in 1984. Vergeleken met de gegevens voor 1989 uit de basisprojectie, zijn er

echter 120.000 (+ 5,4%) jobs meer. De werkloosheid, als percentage van de actieve bevolking, daalt van 13% in de basisprojectie tot 10,7% in de simulatie in 1985. Voor 1989 zijn deze percentages 14,7% (basis) en 11,9% (simulatie). Dit laatste cijfer is lager dan in 1984, waar de werkloosheid 12,4% is.

- b) Wanneer de reële bruto uurlonen van de werknemers stijgen met 5 % gedurende de periode 1985-1989, om zo de bruto-koopkracht te verhogen, zijn de resultaten wat het aantal arbeidsplaatsen aangaat kleiner. In dit geval zijn er in 1985 94.000 (+ 4,1%) jobs meer dan in 1984, wat 91.000 (+ 4,0%) banen meer betekent dan er in 1985 in de basissimulatie zijn. Voor 1989 zijn er 10.000 (+ 0,5%) jobs meer dan in 1984, of 45.000 (+ 2,0%) méér dan in de basis in 1989. Dit brengt de werkloosheidsgraad van 1985 en 1989 respectievelijk op 10,8% en 13,6%.
- c) Indien men de bruto koopkracht constant wenst te houden, zal men een resultaat bekomen dat ligt tussen beide bovenvermelde.
- d) In alle simulaties stelt men vast dat de werkgelegenheid in de periode 1986-1989 daalt. Een aantal arbeidsplaatsen gaat dus op middellange termijn terug verloren. De daling is echter in alle simulaties kleiner dan in de basisprojectie. Dit vindt zijn verklaring in de middellange termijn-werkgelegenheidsfunctie uit Maribel : de tewerkstelling is daar enkel functie van het totaal aantal uren arbeid gedeeld door de conventionele arbeidsduur per werknemer. Het teniet gaan van arbeidsplaatsen komt ook voor in simulaties met het SMOBE-model (Ministerie van Economische Zaken). Daar is de daling meer spectaculair. In het Nederlandse Freia-model daarentegen is de herbezetting van de arbeid groter op middellange dan op korte termijn. Op de korte termijn is de herbezettingscoëfficiënt bij Freia 25% t.o.v. 46% bij Maribel.
- e) Een politiek van verplichte aanwervingen bij ADV heeft vooral in de korte periode een grote impact op het aantal arbeidsplaatsen. Indien men een compromis zoekt tussen koopkrachtbehoud en tewerkstelling, door de ruimte van nagegoeg 5% ontstaan door ADV op te vullen door 2,5% verplichte aanwervingen en 2,5% uurloonsstijgingen, zijn de resultaten als volgt. Er komen in 1985 150.000 (+ 6%) arbeidsplaatsen bij t.o.v. de basis; in 1989 zijn er dit 100.000 meer dan in de basis. Een

derde van het surplus wordt dus op middellange termijn afgebroken. De werkloosheidspercentages zijn in 1985 9,4% en in 1989 12,4% (= stagnatie t.o.v. 1984).

f) Een nieuwe vereenvoudigde 'Maribel-operatie' leidt pas op middellange termijn tot meer arbeidsplaatsen

Wanneer men de vooruitgang van de koopkracht gedeeltelijk (voor een som van 50 miljard BF, in 1985) financiert door lagere sociale zekerheidsbijdragen voor de werkgevers - gecompenseerd door een even grote stijging van de B.T.W.-inkomsten-leidt dit tot lagere uurloonkosten per werknemer.

In 1985 resulteert dit slechts in 560 jobs bovenop de 94.000 hogervermelde (sub 4.2.b).

In 1989 zijn er echter al 12.000 méér dan in 1984, wat het totaal brengt op 22.000. Op middellange termijn is het effect van dergelijke operatie dus beduidend positief, dank zij het loonkostenbesparende effect.

g) ADV : oplossing voor de jeugdwerkloosheid ?

Uiteraard is veel hiervan afhankelijk van de modaliteiten. Als de ADV ingevoerd wordt met looninlevering, en de 99.000 bijkomende banen allemaal naar jongeren zouden gaan, zou dit een forse verbetering betekenen (juni 1985 : 50.505 mannen en 83.472 vrouwen jonger dan 25 jaar zijn werkloos). Indien men echter veronderstelt dat de huidige trend (in verhouding méér jongeren dan ouderen werkloos) zich doorzet, is de impact eerder klein.

Het verder terugdringen van de jeugdwerkloosheid impliceert een politieke keuze : de trade-off tussen langer rendement van de opleiding van de jongeren t.o.v. de grotere ervaring van oudere werknemers en het invoeren van specifieke kostenbesparende maatregelen voor jonge werknemers bv. extra vermindering van sociale zekerheidsbijdragen.

4.3. De concurrentiepositie en de winstgevendheid van de bedrijven verslechteren ten gevolge van ADV

- a) De winsten evolueren nagenoeg hetzelfde bij ADV met looninlevering als zonder ADV. In de simulaties waar de reële uurlonen stijgen, dalen de winsten enorm. Dit legt een hypotheek op de toekomst.
- b) de concurrentiepositie verslechtert in alle simulaties van ADV. De import stijgt, de export daalt en de inflatie is overal een weinig hoger dan in de basisprojectie : de totale loonkosten zijn hoger, wat zich doorzet in de prijzen.
- c) De produktie daalt en de arbeidsproductiviteit per werknemer stijgt, vooral in de simulaties met loonkostenstijging per werknemer. De verhoging van de arbeidsproductiviteit is lager dan bij de SMOBE-simulaties (per jaar gemiddeld 0,5% meer dan in de basisprojectie bij Maribel t.o.v. 6% bij SMOBE).
- d) Besluit : voor de werkgevers kan ADV enkel positief zijn bij een reële uurloonkostendaling per werknemer.

4.4. Het netto te financieren saldo van de overheid verbetert bij ADV met bruto koopkrachtbehoud

Voor de overheid is deze vorm van ADV financieel meer aantrekkelijk, maar het nadeel is dat er minder arbeidsplaatsen bijkomen. De overheid moet dus bij ADV kiezen tussen extra tewerkstelling en een verbetering van de financiële positie.

4.5. Het is duidelijk dat door de verschillende sociale partners andere vormen van ADV geprefereerd worden

De werknemers als groep kunnen de tewerkstelling centraal stellen en dus opteren voor looninlevering. De individuele werknemer hecht meer belang aan zijn koopkrachtbehoud, boven het ontstaan van meer banen. Voor de werkgevers is de ADV slechts mogelijk bij looninlevering. De overheid kan haar financiële positie centraal stellen en kiezen voor ADV met koopkrachtbehoud. Anderzijds kan ze de tewerkstelling prioriteit verlenen, in dat geval zal tot ADV met looninlevering besloten worden.

BIBLIOGRAFIE

- BAKHOVEN A., JANSEN C., Het belang van veronderstellingen bij de berekening van de macro-economische effecten van herverdeling van arbeid, Kwantitatieve Methoden, mei 1984, nr. 14, pp. 79-96.
- CENTRAAL PLANBUREAU, Freia. Een macro-economisch model voor de middellange termijn, monografie 25, Den Haag, 1983, 189 pp.
- CENTRAAL PLANBUREAU, Centraal Economisch Plan 1984, Den Haag, 1984, 378 pp.
- CENTRAAL PLANBUREAU, Centraal Economisch Plan 1985, Den Haag, 1985, 276 pp.
- DREZE J., Salaires, Emploi et Durée du Travail, Recherches Economiques de Louvain, 1979, 45, pp. 17-34
- DREZE J., Réduction progressive des heures et partage du travail, Rapport pour la 3° Commission du 4° Congres des Economistes Belges de Langue Française, Mons, 1980, pp. 1-29.
- DREZE J., MODIGLIANI F., The trade-off between real wages and employment in an open economy (Belgium), European Economic Review, 1981, 15, pp. 1-40.
- HART R., The economics of non-wage labour costs, London, 1984, 173 pp.
- KESENNE S., BUTZEN P., Arbeidsduurverkorting, Kostenstructuur van de onderneming en Tewerkstelling, SESO-paper, Antwerpen, 1984, 15 pp.
- MARTENS B., Arbeidsduurverkorting in België, in : Werkgelegenheid voor de jaren tachtig, 16de V.W.E.C., Gent, 1983, pp. 561-574.
- MINISTERIE VAN ECONOMISCHE ZAKEN, E. Pollefliet, Dossier Smobe : arbeidsduurverkorting met 10% : enkele alternatieve simulaties, Brussel, 1985, 61 pp.
- MINISTERIE VAN ONDERWIJS, Statistisch Jaarboek van het Onderwijs
- NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK, Bevolkingsvooruitzichten 1976-2000, 1979.
- NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK, Nationale Rekeningen, verschillende jaargangen.
- NATIONAAL INSTITUUT VOOR DE STATISTIEK, Sociale Statistieken.
- PLANBUREAU, Mirabel, Brussel, 1985, 330 pp.
- PLANBUREAU, Englert M., Vanden Boer M., Arbeidsduurverkorting gesimuleerd door Mirabel. Brussel, 1985, 43 pp.
- PLANBUREAU, Vooruitzichten 1985-1989 van mei 1985, Brussel, 1985, 103 pp.

PLANBUREAU, Englert M., Verlinden J., Enkele simulaties van arbeidsduurvermindering, Brussel, 1985, 5pp.

RIJKSDIENST VOOR PENSIOENEN VAN ZELFSTANDIGEN, Statistieken, diverse jaargangen.

RIJKSDIENST VOOR ARBEIDSVOORZIENING, Jaarverslag, diverse jaargangen.

RIJKSDIENST VOOR WERKNEMERSPENSIOENEN, Statistiek in verband met de tewerkstelling gedurende het jaar ..., 1971-1983.

BIJLAGE I

Het Maribel-model :

A. Hypothesen van de basissimulatie

Groeivoeten

	'85	'86	'87	'88	'89
bruto nationaal produkt	1,63	1,41	2,35	2,60	2,54
tewerkstelling privé	0,19	-,44	-0,29	-0,11	-0,22
werkloosheid (x1000)	549,55	575,32	599,31	616,33	629,55
produktiviteit/u	3,09	3,56	3,37	3,41	3,56
loonkost/u	3,41	2,65	7,12	7,40	7,76
winstvoet	-,003	0,004	0,002	0,010	0,011
inflatie	5,38	3,80	3,28	3,52	3,69
privé consumptie	-,76	-0,56	0,86	1,20	1,43
uitvoer	5,36	5,50	5,62	5,90	5,49
invoer	4,39	3,62	4,71	5,21	5,19

B. Een paar vergelijkingen uit het Maribel-model

* Produktiefunctie :

$$\ln QAFEHF_t = c_1 + c_2 \times \ln \left(\frac{KF}{LF} \right)_t + c_3 \times TIME + c_4 \times \ln QAFEHF_{t-1}$$

$$\begin{aligned} \text{met } QAFEHF_t &= \text{arbeidsproduktiviteit / uur} \\ &= 1000 \times (QAFF/LF)_t \end{aligned}$$

KF = kapitaal stock, privé
 LF = arbeidsvolume, privé
 (miljoenen uren/jaar)
 QAFF = produktie

* Tewelkstellingsfunctie privé-sector :

$$\begin{aligned} d\ln EOF_t = & c_1 \times d\ln EOF_t^* + c_2 \times (\ln EOF_{t-1}^* - \ln EOF_{t-1}) + c_4 \times \\ & \ln (WFR/PAFF)_t + c_5 \times \left(1 - \frac{LF}{HPDF}\right) / (NA-EGO)_t \end{aligned}$$

met EOF = tewerksstelling privé
 $\ln EOF^* = c_3 \times \ln (LF_t/HPDF_t)$
 WFR = loonkostvoet, privé (per u/werknemer)
 PAFF = prijsindex van het bruto binnenlands produkt
 LF = arbeidsvolume, privé (mio u/jaar)
 HPDF = conventionele arbeidsduur (per werknemer per jaar)
 NA = actieve bevolking
 EGO = tewerksstelling overheid

* Bezettingsgraad :

$$ZQF = \frac{QAFF}{QPF}$$

met ZQF = herbezettingsgraad
 QAFF = produktie
 QPF = produktiecapaciteit

BIJLAGE II

Het Smobe-model

Hypothesen van de basissimulatie

Groeivoeten	'84	'85	'86
bruto nationaal produkt	2,2	1,5	1,5
tewerkstelling privé	-0,3	-0,2	-0,1
werklozen als % actieven	0,7	1,3	1,1
produktiviteit	2,32	2,03	2,05
loonkost/uur; reëel	-0,26	1,04	1,74
bruto loon/werkn., reëel	-0,45	0,14	0,77
winstvoet	1,50	1,55	1,68

Bron : Ministerie van Economische Zaken, 1985, op.cit., bijlagen.

BIJLAGE III

Een evolutie van de tewerkstelling en de werkloosheid van jongeren,
'71-'83, privé-sector

A. Werkloosheid

	MANNEN			VROUWEN		
	Totaal	jonger dan 25j.	% <25j.	Totaal	jonger dan 25j.	% <25j.
'71	40 098	4 355	10,86	26 978	7 190	26,65
'72	49 470	7 524	15,21	33 352	9 585	28,74
'73	46 968	6 256	13,32	41 634	12 869	30,91
'74	48 789	7 709	15,80	53 731	18 709	34,82
'75	84 482	23 435	27,74	91 485	37 225	40,69
'76	98 294	27 188	27,66	130 243	51 837	39,80
'77	106 295	29 050	27,33	157 989	60 557	38,33
'78	111 229	32 323	29,06	170 935	63 759	37,30
'79	109 994	31 458	28,60	184 422	66 429	36,02
'80	120 711	35 634	29,52	201 184	71 380	35,48
'81	166 979	51 012	30,55	224 806	79 559	35,39
'82	206 784	61 622	29,80	249 793	88 726	35,52
'83	234 958	66 681	28,38	270 003	93 988	34,81

Bron : m.b.v. R.V.A.-gegevens.

B. Tewerkstelling

	MANNEN			VROUWEN		
	Totaal	jonger dan 25j.	% <25j.	Totaal	jonger dan 25j.	% <25j.
'71	1 742 430	399 372	22,53	815 799	329 984	40,45
'72	1 768 586	387 794	21,93	833 110	327 890	39,36
'73	1 800 277	398 300	22,12	870 974	337 151	38,71
'74	1 846 887	409 868	22,19	909 869	344 627	37,88
'75	1 788 862	371 906	20,79	889 678	319 539	35,92
'76	1 778 895	372 670	20,83	897 821	316 153	35,21
'77	1 753 442	362 706	20,69	897 394	308 230	34,35
'78	1 735 134	359 204	20,70	912 172	306 972	33,65
'79	1 741 775	365 442	20,98	931 973	308 675	33,12
'80	1 742 421	356 166	20,44	936 398	299 838	32,02
'81	1 663 987	318 232	19,12	920 967	278 614	30,25
'82	1 603 138	289 846	18,08	906 852	260 183	28,69
'83	1 549 752	268 168	17,30	893 922	244 572	27,36

Bron : m.b.v. R.W.P.-gegevens.